

O Gminie

*„Gmina Łososina przywita Cię z bliska
polem, lasem, sadem, szosą wzdłuż
lotniska,
która coraz wyżej pod górę się wznosi,
Gdzie kościółek Justa niby Ojciec prosi:
Byś jadąc serpentynami czasami - broń
Boże,
Nie musiał ładować w Rożnowskim
Jeziorze!*

*dole Cię pożegna pięknie jak dziewczyna
Wioska Tęgoborze - Gmina Łososina!”*

Tak pięknie o gminie Łososina Dolna pisze w swych tomikach wierszy już Śp. Anna Kocoń, miejscowa poetka ludowa. Wiersz powinien być wskazówką dla wszystkich, którzy kiedyś, jadąc po raz pierwszy drogą krajową nr 75 od strony Krakowa w kierunku Nowego Sącza, przeoczą tablicę informującą o tym, że oto znaleźli się w tym zakątku Sądecczyzny. Powiedzą im o tym krążące po niebie szybowce i awionetki, serpentyny wijące się ze wzgórza św. Justa i zdawałoby się, że wpadające wprost do Jeziora Rożnowskiego, panorama gór obsypanych lasami i polami, a w maju - wszechobecne kwitnące sady.

Położenie

Gmina Łososina Dolna, ze względu na lokalizację nazywana jest „bramą Sądecczyzny”, gdyż jest pierwszą gminą powiatu nowosądeckiego, jadąc wspomnianą szosą od strony Krakowa do Nowego Sącza. Położona jest na wschodnich krańcach malowniczego Beskidu Wyspowego i obejmuje znaczną część Pasma Łososińskiego z licznymi wzgórzami, wśród których wyróżniają się Jaworz (921 m n.p.m.), Chełm (789 m) i Góra Św. Justa (484 m). Ostatnia z nich dzieli obszar gminy na dwie doliny: Łososiny i Dunajca.

Przez centralną część gminy przepływa rzeka Łososina, kończąca swój bieg w Jeziorze Czchowskim. Wschodnią zaś granicę gminy wyznacza Jezioro Rożnowskie.

Gmina w liczbach:

Powierzchnia: 84 km² (5,4% pow. powiatu nowosądeckiego)

Ludność: 11 262 mieszkańców (01.01.2024r.)

Sołectwa gminy:

W skład gminy wchodzi **19 wsi**: Białawoda, Bilsko, Łęki, Łososina Dolna, Łyczanka, Michalczowa, Rąbkowa, Rojówka, Skrzętla, Stańkowa, Świdnik, Tabaszowa, Tęgoborze, Witowice Dolne, Witowice Górne, Wronowice, Zawadka, Znamierowice, Żbikowice.

Kraina kwitnących sadów

Gmina Łososina Dolna nieustannie rozwija się pod kątem turystycznym. Działalność turystyczna, rekreacyjna bądź sportowa, związana z dostępem do jezior Rożnowskiego i Czchowskiego, koncentruje się w obrębie miejscowości takich jak Tabaszowa, Tęgoborze, Znamierowice i Witowice Dolne.

Wiodącym profilem gminy pozostaje jednak rolnictwo i sadownictwo, które jest głównym źródłem zarobkowania ponad połowy mieszkańców. Nic w tym dziwnego, skoro gospodarstwa rolne zajmują ponad połowę powierzchni gminy. Na początku 2013 r. było ich na terenie gminy 1750, o średniej wielkości 3,15 ha.

Rozsławiające gminę uprawy sadownicze stanowią około 15 procent użytków rolnych. W większości są to nowoczesne sady jabłoniowe dostosowane do standardów europejskich, rodzące najwyższej jakości owoce, m.in. odmiany Jonagored, Szampion, Gala, Golden Delicious, Gloster, Idared, Rubin, Elise czy Ligol. Kiedy trafiają na sklepowe półki, smakują tak, jakby zaledwie dzień wcześniej zerwano je z drzewa. Wszystko dzięki wysokim standardom ich przechowywania. Czterech sadowników oraz dwa podmioty gospodarcze działające na terenie gminy posiadają łącznie 44 komory chłodnicze, w których można zmagazynować - bagatela - ok. 9 tys. ton owoców (stan na 2013 r.).

Obok sadów jabłoniowych na mniejszych powierzchniach uprawiane są sady gruszone i śliwowe, prowadzone są plantacje porzeczek i agrestu. Ponadto na ok. 120 ha uprawiana jest truskawka.

Średniowieczne początki

Historia terenów, na których rozciąga się gmina, sięga początków XIV wieku, gdy Doliną Dunajca biegł trakt handlowy z Węgier, strzeżony przez system zamków obronnych. Wówczas to, w dolinie rzeki Łososina powstała wieś Jakubkowice (pierwsza wzmianka w 1304 r.), przemianowana później na Łososiń. W 1339 r. Jakubkowice otrzymały od królowej Jadwigi prawa niemieckie. Jednocześnie królowa ufundowała we wsi kościół, uposażając go łąnem roli, dziesięciną, karczmą, pastwiskami oraz wolnym wyrębem w lesie. W tym samym czasie (pierwsza wzmianka pochodzi z 1325 r.), kilka kilometrów dalej powstało Tęgoborze. Również pozostałe miejscowości wchodzące dzisiaj w skład gminy, swoje początki mają w XIV i XV w. Aż do II wojny światowej były własnością kolejnych rodów szlacheckich.

(Więcej o historii poszczególnych wsi w [zakładce miejscowości](#))

Atrakcje turystyczne

Głównym magnesem przyciągającym turystów do naszego urokliwego zakątka Sądecczyzny jest [Jezioro Rożnowskie](#) – raj dla miłośników sportów wodnych, wędkarzy i wszystkich lubiących wypoczynek nad wodą. W miejscowościach położonych nad zbiornikiem działają ośrodki wypoczynkowe, pola namiotowe, liczne gospodarstwa agroturystyczne i wypożyczalnie sprzętu wodnego.

Drugi magnes to [lotnisko Aeroklubu Podhalańskiego](#) – w Łososinie Dolnej, pasjonatom oferujące szkolenia szybowcowe i samolotowe, turystom – loty widokowe nad okolicą.

Trzecim magnesem są piękne krajobrazy, które można podziwiać wędrując turystycznymi [szlakami pieszymi](#) lub jadąc na [rowerze](#), bogate zasoby flory i fauny z [Rezerwatem Przyrody Białowodzka Góra](#) na czele oraz ciekawe miejsca i zabytki, nierzadko skrywające niesamowite historie:

[- Kościół na Juście;](#)

[- Kościół p.w. św. Mikołaja w Tabaszowej;](#)

[- Dwór w Tęgoborzy;](#)

[- Kościół z Łososiny Dolnej](#) (przeniesiony do Parku Etnograficznego w Nowym Sączu);

[- Dwory ziemiańskie w Łososinie Dolnej i Witowicach Dolnych;](#)

[- Most Jana Stacha w Znamierowicach;](#)

[- Przydrożne kapliczki](#)

Łososina Dolna jest także świetną bazą wypadową do eskapad w bliższe i dalsze zakątki Sądecczyzny.

Zabytki, miejsca sakralne i kultu są ważną atrakcją turystyczną na terenie danego regionu. Świadczą o jego wartości kulturowej, historycznej, naukowej. Każdy ma swoją historię. Osoby pasjonujące się historią na pewno z zainteresowaniem i należytą uwagą zwiedzać będą zabytki. Zabytki są wspólnym dobrem kultury regionu. Na terenie gminy Łososina Dolna i jej okolic występują miejsca godne zwiedzenia np:

- kościółki na szlaku architektury drewnianej

- ruiny zamków i dwory szlacheckie

Szlak architektury drewnianej

Bogactwo i atrakcyjność architektury drewnianej Małopolski zarówno pod względem kulturowym, jak i turystycznym zdecydowały o opracowaniu koncepcji Szlaku Architektury Drewnianej o długości ponad 1500 km.

Na szlaku znajdują się 232 najbardziej wartościowe obiekty budownictwa drewnianego w małopolsce, w tym 123 kościoły, 39 cerkwi, 25 zespołów zabudowy wiejskiej i małomiasteczkowej, 27 placówek muzealnych w zabytkowych obiektach drewnianych, wliczając w to 9 skansenów oraz 14 dworów.

Obecnie przygotowywana jest infrastruktura techniczna szlaku związaną z oznakowaniem regionu. Koncepcja Szlaku Architektury Drewnianej zakłada jego przebieg poprzez sąsiednie regiony Podkarpacie i Śląsk.

Szlak stanie się nowym produktem turystycznym, prezentującym na tle piękna krajobrazu, różnorodność a zarazem unikatowość budownictwa drewnianego w regionie.

W Łososinie Donej – Jakubkowicach obok współczesnej świątyni stał zabytkowy kościół 1739 r. Drewniany konstrukcji zrębowej z kwadratową wieżą zbudowaną „na słup” od strony zachodniej. Otaczał go kamienny mur z 1847 r z bramami i pięcioma kaplicami. Wyposażenie wnętrza z XVII-XIX w – między innymi na wklęsło. wypukłym parapecie rokokowa polichromia z drugiej połowy XVII w, na podprożu głównego portalu płaskorzeźbione fasetony

Ołtarz główny w stylu regencji, w nim rzeźba z XVIII w. Polichromia z 1966 r., wykonana według projektu Marii Ritter z Nowego Sącza. Obecnie kościół został przeniesiony do skansenu w Nowym Sączu.

KOŚCIOŁY I KAPLICE

Na terenie gminy Łososina Dolna funkcjonuje 5 parafii rzymsko- katolickich. Każda z nich szczyci się przepięknymi świątyniami. Oprócz kościołów parafialnych na terenie gminy znajduje się 8 kaplic :

- **w Łękach**- zbudowana z kamienia w 1858 roku,
- **w Łososinie Dolnej** nad Łącznem i na starym cmentarzu
- **Stańkowej** - zbudowana z kamienia w 1883 roku, wewnątrz rzeźba Matki Boskiej Bolesnej,
- **na „ Morsztynówce”**- pod wezwaniem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, wybudowana w 1955 roku,
- **Łyczance** - pod wezwaniem św. Ducha z 1966 roku,
- **Rąbkowej** - pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Polski z 1931 roku,
- **Skrzętli** - ku czci matki Boskiej Częstochowskiej, wybudowana po 1945 roku,
- **Zawadce- Rozdzielu** - pod wezwaniem Matki Bożej Królowej Polski.

Wszystkie wymienione wyżej kaplice to kościółki filialne parafii Tęgoborze i Łososina Dolna.

Parafia Tęgoborze wzmiankowana jest już w XIV wieku, od połowy XVIII wieku jej siedzibą był drewniany kościół, wybudowany na miejscu starej świątyni, który dziś możemy podziwiać w Tabaszowej. Kościół ten zbudowano w 1753 r. odnowiono zaś w 1891 r. Wewnątrz znajduje się polichromia figuralna i ornamentalna z 1895-odnowiona w 1935 r. Ołtarz główny pochodzi z II połowy XVIII w., wykonany jest w stylu rokokowym, w nim umieszczone są obrazy: Matki Boskiej z Dzieciątkiem i Św. Mikołaja, Ołtarze boczne pochodzą też z II połowy XVIII w., w lewym widnieje obraz Chrystusa Frasobliwego i M.B. Różańcowej, w prawym Św. Antoniego i Serca Jezusa.

Obecny kościół w Tęgoborzy pod wezwaniem Najdroższej Krwi Chrystusa Pana, wzniesiony został w latach 1959- 1966 wg projektu Tadeusza Brzozy - znanego taternika. Ma wysoką wieżę, murowany jest z kamienia, cegły i żelbetu, kryty blachą. Jest to świątynia jednonawowa z niewyodrębnionym prezbiterium zamkniętym półkoliście, W oknach umieszczone są witraże przedstawiające sceny drogi krzyżowej i zmartwychwstania Chrystusa.

Kościół na Juście pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny . Już w X wieku miał tu według tradycji, swą pustelnię św. Just i tu zakończył pustelnicze życie w lipcu 1007 r. W miejscu dawnej pustelni powstać miał w 1083 niewielki kościółek-zniszczony przez Tatarów. Kolejny wzniesiono ok. 1400 r., wreszcie w II połowie XVII w. stanął istniejący do dziś kościółek pod wezwaniem Najświętszej Panny Marii.

Cennym zabytkiem przeszłości był drewniany kościół w Łososinie Dolnej wzniesiony w 1739 r., noszący wezwanie św. Piotra i Pawła a obecnie przeniesiony do skansenu w Nowym Sączu. Obok starego kościoła wybudowano w latach 1983-1987 nowy, murowany, trzynawowy, wyróżniający się oryginalną architekturą.

W latach 1958-1961 wybudowano nowoczesny z cegły i kamienia kościół w Żbikowicach. Jest to świątynia jednonawowa z wnętrzem nakrytym stropem kasetonowym. W niej znajduje się obraz Matki Boskiej Bolesnej z ok. 1868 r. przeniesiony z kaplicy na dawnym cmentarzu cholerycznym.

Również w Michalczowej wybudowano murowany, jednonawowy kościół, który konsekrowano w 1994 roku.

KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Charakterystyczną cechą, krajobrazu ziemi tęgoborskiej i łososińskiej są przydrożne kapliczki i krzyże. Są to dzieła sztuki ludowej budowane z drewna, kamienia lub cegły. Powstające kapliczki i krzyże były wyrazem wiary i religijności miejscowej ludności. Wznoszono je także jako wotum wdzięczności bądź z prośbą o opiekę w rodzinie, dobre urodzaje lub z okazji uroczystości jubileuszowych.

Kapliczki do dziś pełnią ogromną rolę w życiu parafian. To przy nich odbywają się nabożeństwa majowe lub inne uroczystości religijne.

W roku 2000 parafianie Tęgoborzy ufundowali Krzyż Jubileuszowy, który umieszczono na górze Radiów. Krzyż rozpościera się na wzniesieniu a swoimi ramionami ogarnia jakby wszystkich mieszkańców tej ziemi.

Na terenie gminy znajdują się jeszcze dwa zabytkowe kościółki.

Jednym z nich jest kościółek na górze św. Justa a drugi na Tabaszowej.

Do pozostałych zabytków gminy można zaliczyć:

- kaplica cmentarna z 1883 r.
- trzy lipy przy kościele z 1840 r.
- dwór (przy drodze na Limanową)
- kapliczki przydrożne
- XIX w. murowany parterowy pałac klasycystyczny z facjatą (obok parterowa oficyna z XIX w.
- most Jana Stacha w Znamierowicach

Zabytki - „ślady przeszłości” -Tęgoborze

Tęgoborze to stara miejscowość. Jej historia sięga, co najmniej średniowiecza, ponieważ pierwsze wzmianki o parafii Tęgoborze pochodzą z XIV wieku, a według tradycji istniała na tym terenie osada już w X wieku, założona przez św. Justa na górze, która do dziś nosi jego imię. Jednakże osadnictwo w tych okolicach istniało prawdopodobnie jeszcze wcześniej. We wsi Białawoda, w sąsiedztwie Tęgoborzy natrafiono bowiem na fragmenty ceramiki łużyckiej, a na szczycie Białejwody - tzw. Zamczysku zlokalizowano późnołużycki gród.

Materialnych śladów tej długiej historii Tęgoborzy jest jednak niewiele. Przyczyniły się do tego na pewno najazdy Tatarów, Szwedów oraz ariańskiego dziedzica Tęgoborzy- Cyryła Chrzastowskiego, który w latach 1605-1611 splądrował kościół parafialny w Tęgoborzy oraz ograbił i doszczętnie zniszczył zespół klasztorny OO. Marków na Juście.

Najstarszym zabytkiem Tęgoborzy jest XVII- wieczny kościół, św. Justa, a w nim obrazy Matki Bożej Juścieńskiej oraz świętego Justa- także pochodzące z XVII wieku.

O przeszłości Tęgoborzy mówi też XVIII- wieczny drewniany kościół parafialny, który obecnie znajduje się w Tabaszowej.

Ważnym zabytkiem jest też klasycystyczny pałac z początku XIX wieku, wzniesiony przez Stadnickich na miejscu rezydencji wcześniejszych właścicieli wsi. Do dziś wspaniale prezentuje się jego kolumnowy portyk z trójkątnym frontonem, oraz piękny taras od strony

ogrodu. Pałac stał kiedyś w 3-hektarowym parku mieszczącym staw rybny, misternie połączony z ozdobną sadzawką w pałacowym salonie. Świetności majątku położyła kres rabacja chłopska z 1846 roku. Właściciel ratując życie zbiegł, ale pałac został zniszczony, a majątek przejęty później przez dalekich krewnych - rozprzedany. W 1920 roku pałac został częściowo odnowiony, a po wojnie odrestaurowany i wykorzystany jako ośrodek wczasowy:

Do śladów przeszłości Tęgoborzy zaliczyć też można budynek dawnej szkoły wzniesiony w 1906 roku, budynek starej plebani oraz dom zwany „Gotfrydówką”. Nazwa tego domu wzięła się stąd, że mieszkał tam otoczony niechlubną sławą, wójt i tęgoborski organista - Józef Gottfried. Był to volksdeutsch, który w czasie okupacji przyczynił się do śmierci wielu Tęgoborzan, w tym proboszcza tęgoborskiej parafii - księdza Franciszka Staszała. „Gotfrydówką” wykorzystywana była po wojnie jako dodatkowy budynek szkolny i mieszkanie dla nauczycieli.

Poza granicami gminy Łososia Dolna można zobaczyć ciekawe obiekty takie jak:

- Tropie kościółek pod wezwaniem św. Świerada i Benedykta z XI w i pustelnia św. Świerada
- zamek w Tropiszynie z XIII w. (z którym wiąże się bardzo ciekawa historia związana ze skarbem Inków i osobą Andrzeja Benesza, którą można poznać z ust przewodnika)
- baszta w Czchowie (są to pozostałości po najstarszym zamku królewskim strzegącym traktu węgierskiego, związanym z rodem Jagiełłów)
- w Rożnowie znajdują się:

unikatowy na skalę światową Beluard (renesansowa budowla obronna wzniesiona przez hetmana Tarnowskiego. Podobna budowla znajduje się tylko we Francji pod Paryżem)
XVI w. ruiny zamku Zawiszy Czarnego

Drewniany kościół pod wezwaniem św. Wojciecha w Rożnowie (jednonawowy, konstrukcji zrębowej, szalowany, zbudowany w 1661r)